

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

PHYSICAL TRAINING AS A FIELD OF POLICE EDUCATION IN UKRAINE

Селюков В.С.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Кушніренко Р.О.,

*викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Константинов Д.В.,

*викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ*

У статті визначено важливість фізичного виховання поліцейських на етапі їх підготовки. Окреслено проблемні питання, які притаманні сучасному напрямку фізичного виховання поліцейських під час здобування знань у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Наведено деякі шляхи подолання вказаних проблем.

Ключові слова: підготовка поліцейських, фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка, навчальні програми, поліція.

В статье исследована важность физического воспитания полицейских на этапе их подготовки. Определены проблемные вопросы, которые присущи современному направлению физического воспитания полицейских во время получения знаний в учреждениях высшего образования со специфическими условиями обучения. Приведены пути преодоления указанных проблем.

Ключевые слова: подготовка полицейских, физическое воспитание, специальная физическая подготовка, учебные программы, полиция.

The article discusses the importance of the physical education of police officers at the training stage. Identified problem issues that are inherent in the modern direction of physical education of police during training in higher education institutions with specific learning conditions. There are ways to overcome these problems.

Key words: police training, physical education, special physical training, training programs, police.

Служба в поліції вимагає від поліцейських постійної готовності до виконання завдань різної складності та спрямованості. Працівники поліції повинні вміти правильно реагувати на реальні ситуації та виконувати покладені на них функції в межах службової діяльності. Останнім часом досить велику увагу засобів масової інформації, нормотворців, громадськості та керівництва Національної поліції України привертає процес підготовки нових правоохоронців, діяльність яких відповідатиме вимогам оновленого законодавства та перспективним напрямкам інтеграції до Європейського Співтовариства.

У зв'язку із процесом реформування системи Міністерства внутрішніх справ України триває процес реформування підготовки поліцейських, що включає різноманітні напрями: від розумових здібностей та психологічної стійкості до фізичної та моральної підготовленості.

У нашому дослідженні головною **метою** є характеристика фізичного виховання як одного з напрямів підготовки майбутніх поліцейських, обґрунтування необхідності такої підготовки, висвітлення проблемних питань, що виникають у процесі підготовки поліцейських, та можливих шляхів покращення рівня готовності поліцейських до перенавантажень, які досить часто трапляються у процесі службової діяльності.

Дослідженню питання кадрового забезпечення правоохоронних органів приділяють увагу такі вітчизняні вчені, як М.І. Ануфрієв, О.М. Бандурка, В.М. Бесчастний, С.М. Гусаров, О.В. Джафарова, В.О. Заросило, Є.В. Зозуля, М.І. Іншин, Д.П. Калайнов, І.Г. Кириченко, А.М. Ключко, П.Б. Коптев, Н.П. Матюхіна, О.М. Музичук, В.П. Петков, А.А. Стародубцев, О.Н. Ярмиш та інші. Здебільшого науковці вивчають проблему формування штатної чисельності поліції та опосередковано визначають напрями і способи підготовки поліцейських.

Здатність переносити фізичні навантаження без зниження працездатності під час виконання службових завдань, що стоять перед органами (підрозділами) поліції, є одним із «китів», на яких тримається уся система правопорядку. Так, для ефективного виконання своїх службових обов'язків поліцейському необхідно мати не тільки відповідні професійні й особисті якості та належний стан здоров'я, а й достатній рівень фізичної підготовки [1].

Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 р. [2] визначила основні завдання, серед яких створення умов для підвищення ефективності фізичної підготовки у Збройних силах України, інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів, та правоохоронних органах. Для виконання вказаних завдань необхідно підвищити ефективність загальної, професійно орієнтованої та спеціальної фізичної підготовки у вказаних військових формуваннях і правоохоронних органах. Отже, розвиток фізичної культури та спорту в поліцейських є досить актуальним питанням, особливо під час їх підготовки.

Так, процес фізичного виховання поліцейських розпочинається відбором, який здійснюється в порядку проведення конкурсу. Порядок проведення конкурсу на посади поліцейських як один з етапів передбачає проведення перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів. Відтак можемо стверджувати: щоб стати поліцейським, варто мати відповідний рівень фізичної підготовки.

Однак на зазначене можемо подивитися і з іншого боку. Так, вступ до закладів вищої освіти для здобуття ступеня молодшого бакалавра чи бакалавра за певними спеціальностями здійснюється з урахуванням рівня творчих та/або фізичних здібностей на конкурсних засадах у порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки за погодженням із централь-

ними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать певні заклади вищої освіти [3]. Відповідно до вказаного, під час вступу майбутній курсант закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання Міністерства внутрішніх справ України (далі – ВНЗ МВС України), окрім надання відповідних сертифікатів ЗНО, повинен також пройти конкурс на рівень фізичних здібностей.

Відповідно до Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України [4], затвердженого Наказом МВС України від 9 лютого 2016 р. № 90, рівень фізичної підготовленості кандидатів на навчання у ВНЗ МВС України оцінюється відповідно до вправ та нормативів, визначених у Таблиці нормативів із фізичної підготовки кандидатів на навчання.

Однак, якщо йдеться про кандидата на навчання, то можемо стверджувати, що конкурс фізичних здібностей для вступу до закладу освіти не є фінальною частиною фізичної підготовки поліцейського. Для працівників, яких призначено на посаду в територіальні відділи (підрозділи) поліції, фізична підготовка триває лише в рамках службової підготовки, а для курсанта навчання та напрацювання відповідних фізичних здібностей здійснюється протягом усього періоду здобування освіти. Отже, на нашу думку, процес підготовки поліцейських у ВНЗ МВС України більш повно та досконало реалізує засади та вимоги до поліцейських, які висуває сьогодення, зокрема щодо рівня фізичної підготовленості.

Традиційно фізичне виховання у вищих навчальних закладах розглядають як навчальну дисципліну, яка, з одного боку, є фізкультурно-спортивною діяльністю, а з іншого – навчальною дисципліною, орієнтованою на виконання соціального замовлення – підготовку всебічно розвиненої гармонійної особистості, яка має відмінне здоров'я, необхідну фізкультурну освіту та фізичну підготовленість і відповідає вимогам навчально-кваліфікаційної характеристики [5, с. 108]. Якщо йдеться про ВНЗ МВС України, то фізичне виховання поліцейських здебільшого здійснюється в рамках навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка», яка входить до варіативної частини типового навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра (галузь знань «Право», за спеціальністю «Право») [6], затвердженого міністром внутрішніх справ 29 червня 2015 р. Крім того, варто наголосити, що орієнтованість такої навчальної дисципліни переважно зумовлена державним замовленням та необхідністю досить високого рівня підготовленості майбутнього правоохоронця, тобто є професійно зумовленою.

Однак фізичне виховання як напрям підготовки поліцейських зводиться до фізичної підготовки і вивчення обмеженої кількості рухових дій (переважно професійно- і військово-прикладних) [7, с. 81]. На нашу думку, саме вузькоспрямованість такої дисципліни є проблемою фізичного виховання курсантів ВНЗ МВС України. Ще одним підтвердженням тому є висновки С.А. Карасевича щодо розроблення теоретичних і методичних засад здійснення фізичного виховання як базового елемента у фізичній культурі людини, які стали важливою частиною наукових досліджень у галузі педагогіки, що неодмінно сприятиме подальшому розвитку та становленню теорії фізичного виховання [7, с. 83].

Фізична підготовка особового складу правоохоронних органів України – це педагогічно спрямований процес забезпечення спеціалізованої фізичної підготовленості до професійної діяльності зі специфічними професійними характеристиками. Фізична підготовка у правоохоронних органах має гарантувати збереження здоров'я, творчої і трудової активності, усебічний розвиток фізичних якостей, професійно важливих умінь і навичок працівників, необхідних для виконання службово-оперативних завдань [8].

Заняття з фізичної підготовки спрямовані на виконання таких освітніх завдань: забезпечити раціональне формування індивідуального фонду необхідних рухових знань, умінь і навичок, довести їх до належного рівня досконалості; навчити кожного застосовувати набуті знання та навички в повсякденному житті для самовдосконалення [9].

Відповідно до вимог навчальних і робочих програм зі спеціальної фізичної підготовки у ВНЗ МВС України, працівники поліції мають опанувати навчальний матеріал під час не лише практичних, а й самостійних та індивідуальних занять. Метою цих занять є поглиблення теоретичних знань й удосконалення методичної підготовленості з фізичної культури. Вони передбачають самостійне вивчення документів і методичних посібників із фізичної підготовки та спорту, з'ясування завдань і змісту практичних занять, виконання вправ і методичних прийомів організації таких занять.

Ефективне виконання завдань, покладених на працівників поліції, неможливе без засвоєння теоретичних знань із фізичної підготовки. Останні пропонуємо розуміти як результат оволодіння поліцейськими спеціальною системою знань, умінь, навичок із фізичної підготовки, необхідних для виконання повноважень поліцейського, а також для життєдіяльності людини.

Методичні знання з фізичної підготовки – це система даних про концептуальні засади методики викладання в галузі фізичного виховання, здатність особи застосовувати їх у навчально-виховному процесі й уміння передати учасникам цього процесу досвід рухової діяльності (умінь і навичок). Теоретичні та методичні знання виявляються у здатності проектувати, адаптувати, організувати, умотивувати, досліджувати та контролювати процес фізичної підготовки. Загалом аналізовані знання з фізичної підготовки працівників поліції умовно можемо поділити на основні та додаткові, що необхідні і під час фізичної підготовки, і для виконання службових обов'язків.

До основних знань, потрібних для ефективного розвитку фізичних якостей працівників поліції, належать такі: знання методів, форм, засобів розвитку основних фізичних здібностей; знання нормативних актів, які регламентують організацію фізичної підготовки в підрозділах Національної поліції України.

Додаткові теоретичні знання – це засади правил дотримання особистої гігієни, контролю та самоконтролю під час занять фізичними вправами.

Завдяки комплексному використанню основних і додаткових теоретичних та методичних знань із фізичної підготовки можливо досягнути найвищої ефективності під час навчання майбутніх працівників поліції та у процесі службової підготовки правоохоронців. Засвоєння цих знань дасть можливість правильно оцінити обстановку, окремі ситуації, обрати найоптимальніші дії, прийоми та комбінації прийомів [10, с. 94–95]. Тому не випадково у навчальних планах із підготовки поліцейських передбачено не лише проведення практичних занять зі спеціальної фізичної підготовки, а і відведено певну кількість годин для засвоєння теоретичного матеріалу. Однак, порівняно з навчальними планами, на основі яких здійснювалась підготовка міліції, у пояснювальній записці до навчального плану підготовки фахівців ступеня вищої освіти бакалавр за спеціальністю «Право» зазначено, що наявність у навчальному плані ряду специфічних дисциплін, викладання яких потребує посилення практичної складової частини, зумовлює необхідність виділення для них більшої кількості аудиторного часу. Це стосується таких дисциплін, як «Вогнева підготовка», «Тактико-спеціальна підготовка» і «Спеціальна фізична підготовка», де аудиторне навантаження збільшено до 70–80% [11].

Варто зазначити, що збільшення аудиторного навантаження у дисципліні «Спеціальна фізична підготовка», хоч і

приводить до покращення практичних навичок курсантів, які пригодяться їм під час майбутньої професійної діяльності, не є повністю раціональним. Сьогодні навчальними планами ВНЗ МВС України закріплено лише дисципліну «Спеціальна фізична підготовка», зміст якої відповідає саме професійній спрямованості курсантів. Однак предметів «Фізична підготовка» або «Фізична культура» немає. Основні теми з фізичного виховання викладаються в рамках загальної частини «Спеціальної фізичної підготовки», хоча вона є професійно спрямованою. Тому, на нашу думку, навчальні програми курсантів ВНЗ МВС України варто доповнити обов'язковою дисципліною «Загальна фізична підготовка». Це дасть можливість не лише більш якісно підготувати майбутніх офіцерів поліції до практичної діяльності, а й диференціювати кількість та вид навантаження на курсантів з урахуванням спеціальності та специфіки їхньої майбутньої діяльності. Наприклад, для «Загальної фізичної підготовки» має бути передбачено однакову кількість академічних годин викладання для всіх спеціальностей та за всіма напрямками, а навантаження зі «Спеціальної фізичної підготовки» має відповідати саме напрямку підготовки. Наприклад, для курсантів підрозділів кримінальної поліції обсяг навантаження має бути більшим, ніж для курсантів, які в майбутньому будуть слідчими.

Також варто звернути увагу на більш практично спрямоване навчання за досліджуваним напрямом, тобто спеціальне фізичне виховання має здійснюватися з урахуванням актуальних тенденцій «розвитку» злочинності. Навчання поліцейських у рамках фізичної підготовки має відповідати тим завданням, які безпосередньо стоять перед поліцейськими під час практичної діяльності.

Варто погодитися з думкою О.М. Цильман, яка звертає увагу на важливість поєднання теоретичного і практичного навчання для формування та розвитку в курсантів професійно-психологічної готовності до правоохоронної діяльності. На сучасному етапі реформування відомчої освіти недоцільно обмежуватись викладанням окремих дисциплін із правової, тактико-спеціальної, вогневої, фізичної та ін-

ших видів підготовки. Потрібно здійснювати комплексну інтегральну підготовку курсантів і при цьому раціонально використовувати міждисциплінарні зв'язки, поєднуючи їх на конкретних навчальних заняттях для формування у поліцейських найбільш якісного рівня професійної готовності до виконання відповідних завдань [12, с. 191; 13].

Моделювання життєвих ситуацій, що можуть виникати під час оперативно-службової діяльності поліцейських, на заняттях зі «Спеціальної фізичної підготовки» з використанням міждисциплінарних зв'язків забезпечить більш практично спрямовану підготовку курсантів.

Узагальнюючи викладене вище, ми дійшли таких висновків:

- актуальність фізичного виховання молоді в Україні не потребує додаткової аргументації, тому вкрай нагальна необхідність систематичного підвищення рівня фізичних здібностей майбутніх правоохоронців;

- важливість і необхідність якісного рівня фізичної підготовки поліцейських зумовлені не тільки специфікою їхньої службової діяльності, а й загальними вимогами до розвитку здорової молоді, тому такий напрям підготовки має на меті не тільки розвиток професійно дієвої особистості, а й здорової та фізично розвиненої молоді;

- серед проблемних моментів, що виникають у сфері фізичної підготовки курсантів, варто виділити неналежну диференціацію навчального матеріалу для курсантів за різними напрямками підготовки, питання систематичності підготовки (регулярність навантаження за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» нормативно не визначено, а тому кількість годин може варіюватися, що призводить до зменшення навантаження і нівелювання мети фізичного виховання).

До способів удосконалення такого напрямку, як фізичне виховання, в системі ВНЗ МВС України варто віднести запровадження двох дисциплін із фізичного виховання: «Загальної фізичної підготовки», яка передбачає виключно розвиток фізичних здібностей та навичок, та «Спеціальної фізичної підготовки», що має на меті саме професійно орієнтовану підготовку поліцейських.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
2. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 р.: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249793397>.
3. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38. Ст. 2004. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n747>.
4. Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 9 лютого 2016 р. № 90. Офіційний вісник України. 2016. № 22. С. 170. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0306-16>.
5. Дубровський В.І. Валеологія. Здоровий спосіб життя. Москва, 1999. 560 с.
6. Типовий навчальний план підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра (галузь знань «Право», за спеціальністю «Право»), затверджений Міністром внутрішніх справ України, від 29 червня 2015 р.
7. Карасевич С.А. Розвиток теорії фізичного виховання. Сучасні проблеми теорії та практики фізичного виховання, спортивних дисциплін і туризму: І міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.: зб. наук. праць за матеріалами (Переяслав-Хмельницький, 29 лютого 2016 р.). Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М., 2016. С. 77–83.
8. Бутов С.Є. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ: навч. посібник / за заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва, Є.М. Моїсєєва. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 338 с.
9. Шиян Б.М. Теорія та методика фізичного виховання школярів: у 2 ч. Тернопіль: Богдан, 2001. Ч. 1. 272 с. URL: http://www.studmed.ru/view/shiyan-bm-teoriya-ta-metodika-fzichnogo-vihovannya-shkolyarv_8f6442dca65.html.
10. Мартишко А.Ю., Рябуха О.С. Особливості формування теоретичних і методичних знань із фізичної підготовки поліцейських. Юридична психологія. 2016. № 2. С. 91–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2016_2_10.
11. Пояснювальна записка Департаменту кадрового забезпечення Міністерства внутрішніх справ України до навчального плану підготовки фахівців ступеня вищої освіти бакалавр за спеціальністю «Право».
12. Пасько О.Ф. Система підготовки майбутніх працівників для національної поліції. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2016. № 10. С. 191–194.
13. Цильман О.М. Психологічна структура слідчої діяльності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2012. № 2 (1). С. 330–337.